Ion Budai - Deleanu
Expresivitatea eposului comic

Dr. IULIAN BOLDEA
Universitatea „Petru Maior" Târgu-Mureş

Preocupările literare ale reprezentanţilor Şcolii Ardelene sunt dominate de intenţii moralizatoare, patriotice şi ideologice, predominând traducerile, compilaţiile sau imitaţiile. Cu toate acestea, prin Ion Budai-Deleanu, Şcoala Ardeleană dă scrisului românesc pe primul său mare poet. Ion Budai-Deleanu s-a născut la 6 ianuarie 1760 în localitatea Cigmău (Hunedoara) şi a murit la Lemberg (Lwow), la 24 august 1820. După studii efectuate la Seminarul de la Blaj, Budai-Deleanu urmează la Viena cursurile Facultăţii de Filosofie, apoi ale celei de teologie, la Colegiul „Sfânta Barbara" şi din nou la Viena cursuri de drept. Scriitorul va adera la ideologia iluministă, fiind unul dintre corifeii Şcolii Ardelene. A fost, o vreme, profesor la Blaj, după care se stabileşte la Lemberg, ca secretar de tribunal şi apoi consilier de curte. Ion Budai-Deleanu a fost preocupat de marile probleme ale epocii sale. Ca istoric şi lingvist, el a susţinut ideea romanităţii limbii şi a poporului român. Operele sale de istorie şi filologie cele mai importante sunt: ***De originibus populorum Transsilvaniae***, ***Temeiurile gramaticii româneşti***, ***Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii româneşti***, ***Lexicon românesc-nemţesc***, ***Lexicon pentru cărturari***. Budai-Deleanu este mai ales autorul celei mai reuşite epopei din literatura română, ***Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor***, care, însă, a intrat în conştiinţa publică abia la un secol după scrierea sa. O altă operă importantă a lui Budai-Deleanu este, de asemenea, poemul ***Trei viteji***, care se distinge prin caracterul său satiric, poemul materializându-se printr-o schemă epică asemănătoare cu cea din ***Don Quijote*** de Cervantes. Sub aparenţa unor întâmplări şi aventuri comice, se ascund unele aspecte caracteristice societăţii vremii. Aventurile celor trei

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

personaje principale constituie pretexte epice care scot în evidenţă moravuri şi caractere contemporane autorului.

În perioada în care scrie Ion Budai-Deleanu, operele reprezentanţilor Şcolii Ardelene aveau un caracter militant şi polemic pronunţat. Aceste scrieri, deşi nu pot fi înscrise în sfera literaturii artistice, depăşesc cu mult rigiditatea şi caracterul preponderent documentar al cronicilor. Aceasta, în primul rând, pentru că lucrările aveau o finalitate propagandistică, ele urmărind să convingă, să demonstreze şi, în acelaşi timp, să ilustreze unele idei iluministe. Budai-Deleanu e singurul dintre corifeii Şcolii Ardelene care şi-a dezvoltat înclinaţiile sale spre poezie, el mărturisindu-şi intenţia de a elabora „*un product nou*." Trebuie observat faptul că Budai-Deleanu nu a fost doar scriitor, ci şi teoretician al literaturii, având, aşadar, o conştiinţă superioară a resorturilor scrisului şi a relaţiilor dintre opera literară şi societate. Astfel, scriitorul consideră că stilul poetic se deosebeşte în mod fundamental de limbajul cotidian, de limba de toate zilele; acest stil cu valenţe poetice nu permite cuiva să vorbească „*de obşte, sau ca în voroava de toate zilele, ci mai vârtos are deosebite regule şi vorbeşte pe scurt, ba şi multe cuvinte lasă afară şi trebuie să înţăleagă ca şi când ar fi puse*." Intenţia, declarată, a lui Budai-Deleanu a fost aceea de a introduce în literatura română un nou gen de poezie, gen care presupunea existenţa şi valorificarea unei limbi literare bogate şi diversificate, cu posibilităţi dintre cele mai nuanţate şi mai largi de exprimare. Scriitorul constată, însă, că acest instrument lingvistic nu este încă pe deplin format, limba epocii dând, mai curând, impresia de căutare a unei albii proprii, de decantare a unui relief particular, de nesiguranţă. Această impresie rezultă, desigur, din lipsa de stabilitate a tiparelor lingvistice din toate domeniile limbii, astfel încât limba literară se afla într-o perioadă de tranziţie, într-o fază a stabilirii normelor şi modelelor ce-i vor determina configuraţia definitivă. Budai-Deleanu resimte acest handicap al „neajungerii limbii," subliniind însă că „*vreme ar fi să începem o dată a ne cunoaşte limba şi a vorbi cum să cuvine*." Autorul a luptat împotriva acestui neajuns, creând un stil original şi, în acelaşi timp, selectând riguros mijloacele de expresie, prin valorificarea activă, permanentă a limbii populare. Se poate, cu drept cuvânt, afirma că Ion Budai-Deleanu

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

este cel care a pus temeiurile limbii poetice româneşti. E vorba, cum arăta şi Ioana Em. Petrescu, de momentul în care, într-un gest de autoreflexivitate, poezia capătă conştiinţă de sine, îşi analizează instrumentele şi mijloacele, fiind „*recunoscută ca un mod de existenţă a spiritului*." Se ştie că pentru Miron Costin, de pildă, scriitor era doar istoricul sau filosoful; în schimb, pentru Budai-Deleanu modelul scriitoricesc era reprezentat de poet, de acea fiinţă vizionară ce dă trup mitului, reflectând frumuseţile şi contradicţiile realului prin filigranul versului.

Dacă ***Ţiganiada*** este o epopee eroi-comică, de substrat fabulos, în poemul neterminat ***Trei viteji*** autorul are ca punct de plecare toposul nebuniei involuntare, reactivat în baroc şi în iluminism, dar şi sugestiile romanului lui Cervantes. Poemul se dezvoltă prin reliefarea dezacordului dintre fapte, întâmplări, personaje şi tonalitatea expunerii. Eroii poemului, Becicherec Iştoc de Uramhaza, chir Calos de Cucureaza şi Născocor de Cârlibaba, configurează, prin rătăcirile lor, un spaţiu al nebuniei delimitat prin evaziunea din timp sau prin contradicţia dintre erou şi timpul în care trăieşte. Deşi neterminat, poemul ***Trei viteji*** ilustrează din plin vocaţia epică a lui Budai-Deleanu, disponibilităţile sale spre farsa limbajului şi spre acele zone unde realul şi fantasticul se îngână, calităţi ce vor fi amplificate în ***Ţiganiada***, sinteză a unor surse universale şi a unor elemente naţionale ori regionale specifice. Ioana Em. Petrescu remarcă, justificat, că „*deşi conţine elemente clasice, baroce şi romantice,* ***Ţiganiada*** *nu se lasă integrată definitiv, în întregul ei, nici unuia din aceste curente şi rămâne expresia aspiraţiei lui Budai-Deleanu de a descoperi, pe urmele lui Homer, condiţia originară a poeziei. Intrată în conştiinţa culturii române la un secol după ce a fost scrisă, opera lui Budai-Deleanu nu a putut deveni o componentă activă, modelatoare a poeziei naţionale; ea a fost anexată, dar nu asimilată de o literatură care îşi făurise, între timp, alte căi. Necunoscându-l pe Budai-Deleanu, literatura română îşi ignorează însă, până târziu, câteva din posibilităţile ei latente, pe care geniul poetului ardelean le relevase: în primul rând vocaţia ironică şi vocaţia spre echilibru a unei spiritualităţi de o fundamentală clasicitate; în al doilea rând, vocaţia epică*." Se poate spune

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

că împletirea strânsă a filosofiei iluministe cu limbajul policrom şi cu revelaţiile viziunii folclorice fac din ***Ţiganiada*** o capodoperă a literaturii române. În domeniul filologiei, Budai-Deleanu crede, ca şi Petru Maior, că limba română provine din limba latină populară, însă el urmăreşte şi influenţele slave sau cele din substratul dacic în cadrul fizionomiei limbii române. De asemenea, Budai-Deleanu are marele merit de a fi prefigurat studiul comparativ al limbilor romanice, introducând şi o terminologie gramaticală viabilă. Reprezentant al Şcolii Ardelene, animat de idei şi elanuri iluministe, Ion Budai-Deleanu e o figură emblematică pentru începuturile modernităţii literaturii noastre. ***Ţiganiada*** este un amestec de asumare a convenţiei şi de parodiere a „procedeului", de travestire şi de naturaleţe, de epic şi ludic.

Capodopera lui Ion Budai Deleanu, ***Ţiganiada***, este, cum s-a spus, primul mare monument literar al culturii româneşti. Budai-Deleanu s-a inspirat, în scrierea operei sale, din Vergiliu, Torquatto Tasso, Tassoni, Milton etc. Cu toate aceste influenţe, opera rămâne profund originală, mai ales prin „*calitatea morală a materialului omenesc manevrat*" (D. Popovici). Subintitulată „*poemation eroi-comico-satiric*," epopeea lui Budai-Deleanu e construită în două registre: un registru eroic, unde sunt relatate faptele de glorie ale lui Vlad Ţepeş, şi un registru comic, ce redă mişcările ţiganilor între Bărbăteşti şi Inimoasa, cu toate peripeţiile prin care trec aceştia în drum spre Spăteni. Ioana Em. Petrescu subliniază, de altfel, caracterul de mixtură, de sinteză a genurilor şi modalităţilor literare pe care opera lui Budai-Deleanu l-ar justifica („***Ţiganiada*** *este o epopee mixtă, în care eroicomicul fuzionează cu eroicul pur*"). ***Prologul*** şi ***Epistolia închinătoare*** încadrează mărturisirea autorului despre „neajungerea" limbii în scrierea operei sale, dar şi despre sursele de inspiraţie valorificate. Umorul, cu uşor accent parodic, se situează între ironie şi autoironie: „*Eu (spuind adevărul) vrui să mă răpez într-o zburată tocma la vârvul muntelui acestui, unde e sfântariul muselor, ca să mă deprind întru armonia viersului ceresc al lor; dar ce folos! Căzui şi eu cu mulţi alţii depreună, şi căzui tocma într-o baltă, unde n'auzii numa broaşte cântând!... Pentru*

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

aceasta, până la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fântâna curatelor surori, primeşte, iubite cetitoriu, cu bunăvoinţă, această izvodiţură!... şi socoteşte cu priinţă, aducându-ţi pururе aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fântână." Nicolae Manolescu are dreptate să considere că interesul lui Budai-Deleanu se îndreaptă mai curând spre scrierea unei „*comedii a literaturii*," întreţesând în „poemation"-ul său realul şi ficţiunea, într-un joc permanent al livrescului ce se complace într-o oglindire în propriile sale structuri: „*Aceste texte preliminare ne dau o idee relativ exactă de ce a urmărit în fond Budai şi de cititorul căruia el i se adresa. Budai era la fel de puţin ispitit să scrie o epopee burlescă, cum era să scrie una serioasă. Subiectul şi personajele îl preocupau mai degrabă ca pretexte pentru o «jucăreauă» literară, pentru o comedie a literaturii, constând într-un permanent amestec de ficţiune şi de critică a ficţiunii (căci subsolurile trebuie considerate ca aparţinând textului operei), în care cele mai diverse procedee să fie deopotrivă puse în practică şi discutate. Dacă există un model, acesta nu poate fi decât romanul lui Cervantes. Adevăratul caracter ludic al acestei epopei nu e de găsit la nivelul conţinutului, ci la acela al mijloacelor formale.* ***Ţiganiada*** *este mai degrabă o epopee a literaturii decât una a ţiganilor şi o comedie a literaturităţii mai degrabă decât una a limbajului*."

În acelaşi sens, opera poate fi considerată o apologie a unei „*lumi pe dos*," a unui univers carnavalesc, în care sensurile sunt răsturnate, ierarhiile prestabilite sunt abolite, iar dinamica relaţiilor dintre oameni - aleatorie. Ion Istrate este criticul ce aderă la o astfel de intuiţie a operei, punând în penumbră mesajul operei şi făcându-ne mai curând atenţi la viziunea artistică a autorului: „*departe de a fi, cum s-a spus, un poem eroicomic, care surprinde comicul în cadrul eroicului, epopeea e de la un capăt la altul un clocotitor hohot de râs, expresie a maximei gratuităţi, pe care se întemeiază câteodată comicul ca atitudine faţă de existenţă*." De altfel, chiar în invocaţia adresată muzei, ghicim un gust neîndoielnic al farsei, sugestia unei „*lumi pe dos*," precum şi un spaţiu al carnavalescului, în care convenţiile - literarului şi ale umanului - sunt demitizate, iar desacralizarea e singura normă ce guvernează

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

universul acesta uman pestriţ, policrom, de o diversitate ce accentuează asupra „deşertăciunii" tuturor lucrurilor („*O! tu hârtie mult răbdătoare / Care pe spate-ţi, cu voie bună, / Toată-înţelepţia de supt soare / Şi nebunia porţi împreună, / Poartă şi-aceste stihuri a mele, / Cum ţi le dau, şi bune şi rele. / Apoi zică cine câte ştie, / Eu cu mândru Solomon oi zice: / Toate-s deşerte şi nebunie*").

Compoziţia epopeii este structurată pe două planuri: cel terestru şi cel divin, corespunzând zeilor din epopeile homerice. Alcătuită din 12 cântece, ***Ţiganiada*** e prima epopee încheiată din literatura română. Acţiunea e plasată în Muntenia, în epoca lui Vlad Ţepeş, autorul alegând ca protagonistă a lucrării sale, alegorice şi parodice, eterogena ceată a ţiganilor aflată într-o tentativă eroi-comică de organizare statală. Acţiunea, simplă în sine, se rezumă la prezentarea drumului ţiganilor, o parodie a unui traseu iniţiatic. Ioana Em. Petrescu observă: „*Ca orice epopee, şi mai ales ca orice epopee comică, **Ţiganiada** se hrăneşte dintr-o îndelungată tradiţie literară pe care o integrează şi, în acelaşi timp, o parodiază. Dar, cu sentimentul unui întemeietor, Budai-Deleanu săvârşeşte gestul unei întoarceri la Homer, care e o întoarcere spre poezia originară*." Planul epic al epopeei e dominat de Vlad Ţepeş, apoi de viteazul Argineanu şi în final, de personajul - simbol Romândor. În plan stilistic, e remarcabilă capacitatea lui Budai-Deleanu de a reda modul caracteristic de a vorbi al eroilor săi, cu particularităţile fonetice individualizate. Graiul muntenesc se îmbină cu elementele de argou, arhaismele cu neologismele, toate creând imaginea unei limbi expresive, capabile să redea, în egală măsură, sublimul şi ridicolul. Pentru Ioana Em. Petrescu, „*Opera lui Budai-Deleanu este, în esenţă, o întrebare deschisă asupra perspectivelor umanităţii de a ajunge la fericire, o întrebare născută în climatul secolului al XVIII-lea, în care ideea «fericirii» - a fericirii societăţii în primul rând - devine o obsesie*."

Ţiganiada este în esenţa structurii şi stilului său, o operă cu mesaj iluminist, dar şi o creaţie de o incontestabilă valoare estetică, în care elementele baroce sunt uşor de identificat. Cuvintele lui Drăghici, de pildă, aduc în scenă ideea - iluministă - a unirii, a unităţii de voinţă a întregii

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

naţiuni, ca o condiţie a progresului social şi naţional („*Fiţi pururе-ntr-o minte ş-o voie, / Mai vârtos la vreme dă nevoie, / Că, dacă nu vă veţi prinde dă mână, / Părtăşiri iubind şi-mpărechiare, / Asuprivă-va limbă străină / Şi veţi hi periţi fără scăpare; / Nice veţi mai face-un neam pă lume, / Ci veţi hi fără ţară şi nume*"). Ion Budai-Deleanu îşi realizează opera prin categoria grotescului, ca modalitate de redare imagistică a talentului său critic, prin virulenţa expresivă, satirică şi pamfletară. Subiectul ***Ţiganiadei*** are, cum mărturiseşte scriitorul, „*temei istoricesc*," iar autorul declară că a scris sub influenţa categoriei comicului, susţinând totuşi că afirmaţiile sale sunt adevărate, în acest fel scrierea sa devenind patetică.

Din punct de vedere al structurii, în ciuda aparenţei de unitate epopeică, ***Ţiganiada*** e alcătuită din nuclee şi fragmente alăturate de scriitor după un plan îndelung chibzuit, compunând astfel o operă cu caracter baroc. În acest sens, semnificativă e reproducerea în ordine a „argumentelor" care rezumă explicativ conţinutul celor 12 cânturi. Firul epic al evenimentelor e fixat pe călătoria, fabuloasă şi pitorească a ţiganilor de la Flămânda la Inimoasa, în cadrul căreia scriitorul intercalează alte întâmplări şi acţiuni. Înaintarea epică de-a lungul celor 12 cânturi se face lent, pentru că forţe de natură social-politică (Vlad Ţepeş) şi forţe supranaturale (Satana) îşi dispută stăpânirea asupra cetei ţiganilor. Pe parcursul acţiunii, alte două forţe intervin: pe de o parte turcii, în frunte cu sultanul, şi pe de alta, chiar puterea demiurgică, divinitatea.

Dialogul asupra destinului ţiganilor se desfăşoară între două planuri epice: pe de o parte, simbolul binelui, Vlad Ţepeş, ajutat de paradis şi, pe de altă parte, simbolul malefic, al răului, reprezentat de Sultan, sub protecţia forţelor infernului. Cadrul epic general al epopeii e constituit, aşadar, din călătoria taberei ţiganilor, o călătorie fără sens şi fără scop, cu multe popasuri şi ocolişuri ce nu îşi au rostul. În timp ce Vlad Ţepeş imaginează înarmarea cetei ţigăneşti ca pe o farsă, protagoniştii epopeii iau iluzia drept realitate, devin personaje hilare în această înscenare carnavalescă, se transformă în măşti cu o mimică ce oscilează de la ridicol la grotesc şi absurd. În cadrul general al aventurii migraţiei ţiganilor de la Flămânda spre Inimoasa se

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

intercalează cea de a doua călătorie, aventura individuală a lui Parpanghel, o parodie caricaturală a unui roman cavaleresc medieval.

Ion Budai-Deleanu face de la început distincţia între poet şi orator, între poetică şi retorică. El consideră că, faţă de retorică, poetica are o modalitate proprie, personificarea. Scriitorul se dovedeşte un bun cunoscător al oratoriei antice; astfel, se observă, în tabăra ţiganilor, la curtea lui Vlad Ţepeş, în paradis şi în infern numeroase adunări unde se discută probleme dintre cele mai diverse, astfel încât întreaga ***Ţiganiadă*** e spaţiul de desfăşurare a unor pitoreşti lupte oratorice între membrii cetei, între sfinţii paradisului şi demoni sau între voievod şi boieri. E un adevărat „*bâlci al deşertăciunilor*," în care personajele, cu înfăţişări comice şi groteşti, joacă diferite roluri, e un univers simbolic, încărcat de semnificaţii alegorice, care dezvăluie sensuri istorice majore, dar şi adevăruri tragice. Autorul ajunge să parodieze chiar retorica, ironizând structura sa tradiţională, devalorizată şi mistificată de-a lungul timpului. Nu lipsesc din discursurile ***Ţiganiadei*** diverse figuri de stil, clişee de vorbire şi de gândire. Aproape toate discursurile au un caracter polemic, căci vorbitorii se înfruntă cu violenţă, se contrazic neîncetat, sfatul transformându-se astfel într-un spaţiu al unei lupte oratorice haotice (un exemplu l-ar constitui discursurile lui Baroreu şi Slobozan). Ceea ce îl caracterizează mai ales pe Ion Budai-Deleanu ca poet e faptul că el a înţeles marea importanţă a mitologiei şi tradiţiilor româneşti pentru literatură. În întreaga sa operă, scriitorul se dovedeşte un profund cunoscător al oamenilor, el reuşind să transforme impresiile adunate din diferitele medii pe care le-a străbătut şi le-a cunoscut în valori literare. În versurile ***Ţiganiadei***, satira se împleteşte strâns cu alegoria, o alegorie ce are, adesea, aspectul personificării şi al parabolei cu iz baroc.

Ţiganiada poate fi considerată şi un fel de „tratat despre fericire," conceput în mod epopeic. Premisele viziunii epopeice se află în raportul pe care Ion Budai-Deleanu îl stabileşte între existenţa umană şi universul sacru. Din cânturile ***Ţiganiadei*** se desprind foarte multe idei social-politice şi istorice de origine iluministă, expuse fie prin intermediul oratorilor, fie prin comentariile de subsol sau direct de către poet, toate aceste idei definind o concepţie social-politică radicală, ce valorifică ideile enciclopediştilor

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

francezi. Din punct de vedere stilistic, se poate observa că autorul, în ciuda „neajungerii" limbii, reuşeşte să redea în mod sugestiv trăiri, emoţii, sentimente, prin comparaţii plastice, prin hiperbole sau enumerări, multe dintre ele folosite în spirit şi în expresie populară („*Cum vulturul silit de foame, / Împrejur, pretutinde-ne zboară, / Câmpuri, păduri şi grădini cu poame / Străbătând cu vederea, ca doară / Va zări stârvuri şi mortăciune / Sau ceva vrednic de vânăciune, / Aşa Sătana cu faţa viclenită / Caută de sus, nevăzut de nime, / Şi zăreşte toate-ntr-o clipită...*").

Mai e de semnalat capacitatea scriitorului de a reda modalităţile caracteristice de a vorbi ale eroilor săi, cu trăsături fonetice specifice, dar, de asemenea, şi verva expunerii, cu o cunoaştere subtilă a psihologiei maselor dezorganizate, aflate într-o mişcare haotică, centrifugă. În epopee, graiul muntenesc se împleteşte cu elemente de argou, cu arhaisme şi neologisme, creându-se astfel imaginea unei limbi literare de o deosebită forţă expresivă, capabilă să redea, în egală măsură şi cu egal efect, grandoarea şi caricaturalul, sublimul şi ridicolul, ca trăsături extreme ale psihologiei umane, surprinse în gesturile şi mişcările cele mai ascunse ale eroilor („*Iar' dă crâcimăriţe şi crâcimari / Pe-aceia pun ş'acolo să fie, / Care din drepte măsuri şi mari / Au făcut mai mici prin viclenie / Ş'au băgat vrăjituri ş'apă-în vin / Sau măsura n'au făcut dăplin. // Dincolo vezi bolte şi dughiene / Tot cu marfă pentr'oamenii răi: / Cesta vinde-obrăzare viclene / Pentru făţarnici şi farisăi, / Cela sâliman şi rumenele / Ş'alte-ape stricătoare de piele*"). Exegeţii operei lui Budai-Deleanu au observat că faptele, gesturile eroilor sunt toate aşezate pe o scenă a imaginarului, pe o scenă a verbalităţii dezlănţuite, împinse la limita neverosimilului. De altfel, poetul însuşi îşi mărturiseşte caracterul volubil, verbozitatea, abundenţa lexicală („*Cum sunt femeile totdeună / Când ştiu ceva despre oarecine, / Ar crepa pe loc să nu o spună / Încai la pretenele vecine, / Aşa-i musa mea: de minte uşoară, / Iar de gură tocma ca ş-o moară*"). În mod cu totul frapant, această verbalitate excesivă aduce cu sine în structura imaginarului epopeii un efect sporit de referenţialitate, un dinamism al imaginilor, o deosebit de puternică impresie a viului, a mişcării, a vânzolelii umane ce este presupusă de imaginea cetei

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

ţiganilor aflaţi în stare de ebuliţie socială. Memorabilă este imaginea iadului, zugrăvită în tuşe lirice care îmbină atrocele cu naivitatea, enormul şi grotescul, într-o perspectivă dusă până la caricaturalul teratomorf al bestiariilor medievale („*Nice un soare acolo luminează, / Nici pă ceriu sărin lună cu stele / Ci numa văpăile fac rază; / Însă ce mai văpăi sunt ahele; / Dintr-însă nori dă fum se ridică / Şi ploaie dă scântei arzând pică. // Râuri dă foc încolo ş'încoace / Merg bolbotind ca neşte pârjoale, / Focul nestâns toate-arde şi coace, / Jar' pe zios, în loc de iarbă moale, / Jar şi spuză fierbinte răsare, / Nespusă din sine dând putoare. / Văzui pe toţi dracii-în pielea goală, / Cu coarne-n frunte, cu nas dă câne, / Păstă tot mângiţi cu neagră smoală, / Brânci dă urs având şi coade spâne, / Ochi dă buhă, dă capră picioare, / Ş-arepi de liliac în spinare*").

Operă de indiscutabile ecouri iluministe, în ceea ce priveşte ideologia trasată atât de plastic în limbajul său suculent, ***Ţiganiada*** nu este mai puţin o operă barocă, prin abundenţa episoadelor, eroilor, întâmplărilor şi gesturilor, dar şi prin spectacolul lumii ca teatru ce ni se înfăţişează aici, al lumii privite din perspectiva enormă a unui comediograf. ***Ţiganiada*** este, cum subliniază Nicolae Manolescu, „***Don Quijote*** *al nostru, glumă şi satiră, fantasmagorie şi scriere înalt simbolică, ficţiune şi critică a ei.*"

Bibliografie critică selectivă

- George Călinescu, ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent***, Bucureşti, Editura Minerva, 1982.
- Paul Cornea, ***Studii de literatură română modernă***, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962.
- Ioana Em. Petrescu, ***Configuraţii***, Cluj, Editura Dacia, 1981.
- Ioana Em. Petrescu, ***Ion Budai-Deleanu sau eposul comic***, Cluj, Editura Dacia, 1974.
- Dumitru Popovici, ***Studii literare***, I, Cluj, Editura Dacia, 1972.
- Elvira Sorohan, ***Introducere în opera lui Ion Budai Deleanu***, Bucureşti, Editura Minerva, 1984.
- Mircea Vaida, ***Ion Budai Deleanu***, Bucureşti, Editura Albatros, 1971.

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)

Ion Budai - Deleanu
Emphasis of Comic Odyssey

Abstract

Representing the Transylvanian School, Ion Budai-Deleanu is the first great poet that this literary movement has offerred to us. He was an educated man, whose activity as a writer, poet, literary critic and theoretician, historian and linguist is still astonishing. His work is defined as promoting the ideeas of the Transylvanian Enlightenment, that means the Latin origin of Romanians and their language. Considering the shape and the content of his works, obviously it is difficult to classify; it cannot be considered as artistical work, but, in the same time, it grows out of the limits of the historical chronicles.

He considered that Romanian language is not appropriate for poetical expression and his intention was to create a new language, an original artistic language, in order to improve poetical vision.

Ion Budai-Deleanu is the author of the first Romanian odyssey - ***Ţiganiada*** - in an accomplished version. It was called „a treaty about hapiness," but the main ideea of the poem reffers to the Romanians unity and desideratum.

BDD-A19378 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:21 UTC)